

ВІДГУК

**офіційного опонента на кандидатську дисертацію
Щадила Олега Ігоровича «Аксіологія феномену свободи
у трансформаційних суспільствах», поданої на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 – філософія права**

Актуальність обраної теми дослідження визначається тим, що проголошення утвердження і забезпечення прав та свобод людини є головним обов'язком держави, а поняття свобода науковці почали розглядати не лише як філософське, але й як правове поняття. У сучасний період немає такої правової системи, яка заперечувала б свободу особистості або відкрито нехтувала б нею.

Однією з найважливіших методологічних проблем філософії права та юридичної практики є опосередкування правом свободи як на рівні суспільства, так особливо і на рівні індивіда з метою створення умов гармонійного розвитку людини, її взаємодії з іншими людьми, суспільством та природою. Важливість вирішення цієї проблеми обумовлена тим, що справжня свобода ґрунтується не лише і не стільки на праві як системі загальнообов'язкових юридичних норм, скільки на праві як одному з найважливіших соціально-регулюючих елементів життєдіяльності людей, який обмежує свавілля їх індивідуальної та колективної поведінки, праві як істинному розумінні буття.

Принцип свободи людини досить чітко формулює і відображає основну мету, заради якої відбувається правове регулювання відносин - прогресивний розвиток особистості шляхом гарантування необхідних для цього умов, перш за все, умов для прояву її індивідуальності з урахуванням інтересів суспільства і держави. Опосередкування свободи правом, визначення її правових меж особливо актуалізується на сучасному етапі трансформації України, що обумовлено процесами євроінтеграції, входженням України до світового правового простору та викликає потребу в теоретико-правовому і практико-прикладному дослідженні цього важливого прояву цінності права. Дослідження категорії свободи як цінності сприятиме створенню наукового підґрунтя для формування в Україні громадянського суспільства і правової держави.

Слід зазначити, що аналіз свободи як ціннісної категорії в царині права не належить до малодосліджених. Важливі аспекти зазначеної проблематики були предметом опрацювання на монографічному і дисертаційному рівнях, методологічну основу яких склали ідеї вчених різних епох.

Зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами.

Тема дисертації узгоджується з Основними науковими напрямами та найважливішими проблемами фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук Національної академії наук України на 2014–2018 роки, затвердженими постановою Президії НАН України від 20.12.2013 № 179, відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр. Національної академії правових наук України, а також безпосередньо пов'язана з науководослідною роботою кафедри теорії та філософії права, конституційного та міжнародного права Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» «Філософські та теоретичні концепції держави і права» (державний реєстраційний номер 0113U001356).

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є комплексний філософсько-правовий аналіз свободи як цінності права, обґрунтування сутності та природи цієї категорії, вияв її ціннісно-правового і прикладного аспектів.

Для досягнення поставленої мети в дисертації визначено такі завдання:

- охарактеризувати теоретико-методологічні аспекти дослідження свободи у праві;
- виокремити етапи розвитку наукових уявлень про свободу у праві;
- встановити зміст поняття «свобода» у сучасних філософсько-правових концепціях;
- визначити місце, роль і значення свободи в системі правових цінностей;
- з'ясувати концепт свободи у державотворчих та правотворчих традиціях;

- обґрунтувати межі та форми свободи;
- з'ясувати форми прояву меж свободи і види відповідальності за їх порушення крізь призму аналізу поведінки людини;
- виокремити особливості трансформації ідентичності особи в умовах свободи;
- проаналізувати значення свободи у виборі цивілізаційних орієнтирів розвитку держави.

Наукова новизна дисертаційного дослідження. Дисертація є одним із перших у сучасній юридичній науці комплексним теоретико-правовим дослідженням свободи як цінності права. Наукова новизна одержаних результатів дослідження виявляється в положеннях, висновках, пропозиціях і рекомендаціях, які відображають авторський внесок у розроблювану проблему:

уперше:

- обґрунтовано ідею щодо змістовної характеристики категорії «свобода» у двох аспектах: у *широкому (природно-правовому)* - як можливість вибору, що надана людині природою, та у *вузькому (позитивному)* - як принцип, що встановлює межі свободи людини, дає можливість охарактеризувати її в юридичному сенсі, зумовлює процес становлення, функціонування та розвитку особи, суспільства, держави та визначає гарантії свободи за допомогою права (юридико-правових засобів);

- з'ясовано ціннісні аспекти свободи у праві: можливості вільного розвитку людини від народження; встановлення, в рамках правового поля, меж для поведінки суб'єктів з метою гармонізації свободи особи, суспільства і держави; реалізація свободи за допомогою правових цінностей (суб'єктивні права та юридичні обов'язки), які легітимуються державою, та правових приписів (шляхом їх дотримання, виконання, використання і застосування), які визначають можливість вибору людини; гарантування свободи ступенем належної відповідальності кожної особи;

удосконалено:

- сутнісну характеристику свободи у праві як можливості суб'єкта

обирати певний варіант поведінки, необхідний для реалізації власних життєвих потреб;

- періодизацію філософсько-правових уявлень про свободу: 1) в античний період, 2) в епоху Середньовіччя (Відродження і Просвітництво), 3) Нової доби, та 4) у Новітній час;

набули подальшого розвитку:

- положення щодо розуміння свободи крізь призму правових доктрин позитивізму, природно-правового, соціологічного та інтегративного розуміння права.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що пов'язані з поняттям свободи як цінності права.

Предметом дослідження є філософсько-правовий аналіз аксіології свободи у трансформаційних суспільствах.

Слід відмітити такий позитивний момент роботи, як **методи дослідження**. У роботі застосовувалися загальнонаукові та спеціально-наукові методи наукового пізнання. Методи логічного аналізу і синтезу, не лише сприяли систематизації наявного фактичного матеріалу, а й дали змогу отримати певні теоретичні результати як умову досягнення поставленої в дисертаційній роботі мети (підрозділи 1.1, 3.1). Історичний метод застосовано для з'ясування генези філософських і правових ідей категорії «свобода у праві» (підрозділ 1.2). За допомогою діалектичного методу проаналізовано послідовну зміну філософсько-правових ідей та уявлень, покладених в основу принципу свободи у праві (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3). Герменевтичний метод було застосовано у зв'язку з необхідністю пізнання та інтерпретації текстів наукових праць, нормативно-правових актів та інших джерел права, що надало можливість розкрити зміст і узагальнити поняття свободи як цінності права в широкому та вузькому значеннях (підрозділ 1.3). Використання порівняльно- правового методу дало змогу співвіднести погляди філософів і правознавців різних епох на категорію свободи у праві, систематизувати існуючі загальнотеоретичні аргументи й висновки, а також встановити в них спільні та відмінні аспекти (підрозділи 2.1,

2.2). Використання формально-логічного методу дослідження дало змогу визначити поняття функцій свободи та обґрунтувати їх класифікацію. За допомогою методу моделювання з'ясовано характеристику свободи у праві в громадянському суспільстві та правовій державі (підрозділ 3.2).

В основу дисертаційного дослідження покладено загальні принципи наукового пізнання: принцип історизму (підрозділ 1.2), принцип всебічності (підрозділ 1.3), принцип комплексності (підрозділи 1.3, 3.2), принцип плюралізму (підрозділи 2.1, 2.2), принцип гуманізму (підрозділ 2.1).

Методологія дослідження ґрунтується на таких підходах: марксистський підхід (підрозділи 2.2, 3.1), антропологічний підхід (підрозділи 2.3, 3.1), синергетичний підхід (підрозділ 3.2). Під час дослідження свободи як цінності права визначальне місце відведено аксіологічному підходу, що визначає ціннісні характеристики свободи у правовій сфері, де свобода розуміється не лише як положення, визначене наукою, а і як ціннісна мета поведінки людини (підрозділи 1.3, 2.1, 3.2). Функціональний підхід дав змогу комплексно дослідити інструментальну і власну цінність свободи, одержати системні знання щодо ролі свободи та справедливості в розкритті сутності власної цінності права (підрозділи 2.1, 2.3). Значну роль в осмисленні правового контексту категорії «свобода» відіграв міждисциплінарний підхід, оскільки дослідження цього феномену охоплює не лише теорію держави і права, а й такі наукові дисципліни, як етика, філософія права, політологія тощо (підрозділи 1.3, 2.1).

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані в дисертації теоретичні та практичні положення, висновки і пропозиції можуть бути використані:

у науково-дослідній сфері - для подальшого дослідження філософсько-правової категорії «свобода»;

у правотворчій діяльності - як теоретичне підґрунтя щодо врахування основних характеристик свободи у процесі правового регулювання суспільних відносин та обґрунтування рекомендацій для вдосконалення зазначеного процесу;

у правозастосовній сфері - для забезпечення точного і правильного

застосування законодавства з урахуванням ролі особи в системі елементів правового статусу;

у правовиховній роботі -у процесі просвітницької діяльності, зокрема у сфері правового виховання, підвищення рівня правової культури, формування правосвідомості населення;

у навчальному процесі - під час підготовки навчально-методичних посібників, підручників, навчальних програм, у процесі викладання курсу теорії держави і права, галузевих навчальних дисциплін, а також у науково- дослідній роботі студентів та аспірантів.

Апробація результатів дисертації. Дисертація підготовлена та обговорена на кафедрі теорії та філософії права Навчально-наукового інституту права та психології Національного університету “Львівська політехніка”. Основні положення дисертації були апробовані на міжнародних та всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях: Науково-практичній конференції “Правові, соціально-психологічні та інформаційні процеси державотворення в контексті євроінтеграції (Львів, 8-9 лютого 2016 р.); “Історія і сучасність філософії права: до 190 – річчя від народження Памфіла Юркевича” (Львів, 19 травня 2016 р.); “Теорія і практика конституціоналізму: український та зарубіжний досвід” (Львів, 29 квітня 2016 р.); Регулювання переміщень населення (міграції, депортації, трансфери, проблеми біженців): (Львів, 29 квітня 2016 р.); Міграція сучасний стан: причини і наслідки: (Львів, 27 квітня 2016 р.); Щадило О.І. Відображення лібертаріанської ідеї негативної і позитивної свободи у праві. Теорія і практика конституціоналізму: український та зарубіжний досвід (Львів, 29 квітня 2016 р.); Державотворення та правотворення в Україні: проблеми та перспективи розвитку. (Львів, 11 квітня 2016 р.).

Також, до позитивних сторін дисертаційної роботи, безумовно, відноситься високий ступінь практичної застосовності одержаних результатів.

На нашу думку, дисертація цілком відповідає вимогам, встановленим МОН України. Тема дисертації відповідає спеціальності 12.00.12 – філософія права.

Дисертант зробив помітний внесок, як у юридичну науку, зокрема теорію держави і права, так і в юридичну практику, його пропозиції розширюють і поглиблюють розуміння сутності обґрунтування у царині права. Аналітичні матеріали і висновки дослідження Щадилі Олега Ігоровича можуть знайти застосування у науково-дослідній роботі з метою подальшої розробки проблеми обґрунтування філософії права, у правотворчій діяльності для вдосконалення чинного законодавства, у практичному виконанні правоохоронними органами їхніх функцій тощо.

Втім, дисертація О. І. Щадилі не вільна і від деяких дискусійних моментів. Вважаємо, що вона містить певні проблемні місця, урахування яких сприятиме подальшому розвитку її наукової творчості.

1. У підрозділі 2.2 варто зі визначенням меж та форм свободи у державах західного і східного типів, слід здійснити розмежування західного і східного типів права.

2. У дисертації не завжди достатньо чітко, а саме через перенасичення тексту філософською термінологією, розмежовуються категорії «свобода», «незалежність», «воля».

3. Разом із діалектикою свободи і несвободи поведінки людини доцільно було би розглядати види свободи у одному структурному підрозділі, що сприятиме ґрунтовному і послідовному, всебічному викладу матеріалу та висвітленню задекларованої теми.

Дисертацію О. І. Щадилі можна вважати завершеною науковою працею, знайомство з якою буде корисним не тільки для юристів і теоретиків права, але й для практичних працівників - слідчих, прокурорів, суддів, адвокатів, юрисконсультів, для яких проблема забезпечення принципу свободи є актуальним питанням. Крім того, ця дисертація буде цікавою і для соціологів, політологів, культурологів та фахівців з інших спеціальностей. Отримані здобувачем результати мають належні кваліфікаційні ознаки та рівень наукової новизни і є достатньою мірою аргументованими.

Вважаю, що публікації достатньо повно відображають зміст дисертації, а саме наукове дослідження відповідає вимогам МОН України щодо дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук.

Дисертація **Щадила Олега Ігоровича «Аксіологія феномену свободи у трансформаційних суспільствах»**, яку представлено на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, відповідає вимогам, що пред'являються до такого виду наукових робіт, відповідно до Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 – філософія права.

Офіційний опонент:

кандидат юридичних наук,
старший інспектор сектору
охорони публічного порядку
управління превентивної діяльності
Головного управління
Національної поліції у Львівській області

Н. Я. Муринець

Підпис Муринець Н.Я. засвідчую
начальник Управління превентивної діяльності
Головного управління
Національної поліції у Львівській області

В. М. Семенюк